

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

דף צ' ע"ב

רש"י ד"ה ליתני המוציא - "דהא דבעינן שיעורא ה"ט כדאמרן שאין אדם טורח להוציא נימא אחת לזריעה וכו' אבל זה שהוציא נימא א' לזריעה בהדיא גלי דעתני דטרח ואחשביה". ובראשונים מבואר דל"מ מוציא לחייב בכ"ש כ"א בכגון שיעורים אלו שטעמם משום טירחה, אבל בשיעור אכילה בכגורגרת וכדו' שענינו חשיבות באכילה וכו' ל"ממה שהוציאו לכך.

ויעוין ברשב"א שכי"א אפי' הצניעו והוציאו לאכילה אינו חייב בפחות מכגורגרת לפי שאינו חשוב לאכילה בפחות מכאן שאין דעתו של אדם מתיישבת בפחות מכגורגרת". וכעיי' כ' בריטב"א. ומבואר דאפי' הצנעה נאמר רק לענין זריעה רפואה ודוגמא, אבל שאר שיעורים שהם בעצם חשיבותם לענין הצורך שנתכוונו לכך כגון גרוגרת לאכילה וכדו', ל"מ מה דאחשבי' כלל.

וכ"כ במל"מ פ"ח הכ"א, ועיי' שם הטעם משום דלענין אכילה בטלה דעתו אצל כל אדם, משא"כ לענין זריעה שיש בנ"א שמוציאים בפחות משיעור ול"ש בזה ביטול דעתו. וכעיי' כ' הראשונים בביאור ד' הגמ' בסמוך לחלק בין חשב להוציא כל ביתו לבין מוציא לזריעה. והביא סמך לדבריו מד' התוס' לעי' דף ע"ו ע"א שכי' ג"כ לחלק כעיי' דדוקא כוונת זריעה ורפואה ודוגמא מהני.

אמנם בתורי"ד מבואר להדיא לחלק בזה, שאם הצניעו מהני להתחייב בכ"ש ואפי' באוכל, ורק לענין הוצאה חלוק צורך אכילה וכדו' מצורך זריעה וכדו', מטעם הנ"ל דרק לענין שיעור זריעה מהני הוצאה לשם כך משום שטעמו בגלל שאין טורחים להוציא פחות משיעור, משא"כ שיעור אכילה שהוא בעצם. וצ"ל דמ"מ עיי' הצנעה יש כאן החשבה בעצם, ולכן ד"ז מהני גם לענין אכילה.

ועיי' רש"י בד' התוס' לעי' דף פ' שכי' לדייק בד' רש"י לעי' דף ע"ה ע"ב דענין הצנעה הוא אפי' במצניעו סתם כיון דמגלה דעתו דחביב עליו, ואינו ענין לאיזה כוונה נתכוון בהצנעתו. ומציין שם לד' המל"מ (וה"ה ש"ר) הנ"ל דמבואר דלא כזה ממש"כ דצריך הצנעה דוקא לזריעה וכדו'.

דף צ"א ע"א

רש"י ד"ה לאפוקי מגרוגרת - "דשאר אוכלין". כוונתו בזה דודאי אין הו"א דמיני זרעונים יתחייבו רק בשיעור כזית שהרי דינם לכתחילה פחות מזה, אלא הו"א דמידי דאכילה יצטרך עכ"פ לכזית, אע"פ שזה הוציאו לזריעה דבזה אין השיעור מדין אכילה. ולכאורה הענין הוא שיהא הדבר ראוי לשימוש האכילה שהוא עומד לו, ולא מהני מחשבתו לאפוקי מזה כ"א להחשיבו באכילה כל דהו דהיינו בכזית, ולהפחית שיעורו משל גרוגרת שזה אכילה חשובה (וה"ה לכל שימוש וצ"ב השיעור בזה), אבל לענין זריעה אפי' כל דהו ראוי רק שאין אדם טורח כנ"ל. וכ"מ בפרי"ד ובפנ"י ע"ש, ועיי' תיורי"ט רעק"א וחת"ס.

ויעוין בתוצאות חיים סי' ח' שכי' מהלך בזה עפ"י החקירה שם (הו"ד בסמוך בד' הראשונים בסוגיין) בדיון שיעורי שבת, אם זה מדין שיעורים דכהת"כ שהם הלל"מ, או שזה משום מלאכת מחשבת דבעינן דבר חשוב, כמש"כ הרשב"ם בב"ב דף נ"ה ע"ב ע"ש. ובזה מבואר הו"א דגמ' דמהני אחשבי' רק לענין החשיבות ולא לענין דין שיעור דכהת"כ, ומחדש הגמ' כאן דמהני אחשבי' גם לענין דין שיעור דכהת"כ.

בעי רבא הוציא חצי גרוגרת לזריעה ותפחה - מק' הראשונים מד' הגמ' במנחות דמבואר שם דל"מ תפיחה לענין שיעורים בכהת"כ ע"ש, וא"כ מדוע מהני כאן לענין הוצאה בשבת. וברמב"ן מת' דמייירי כאן בא' משני אופנים, א' - בגרוגרת ממש דמהני בזה תפיחה כיון שניתן לתפוח ע"י שליפה, וב' - שהיה כבר כגורגרת רק שצמקה וחזרה ותפחה, ומבואר במנחות שם דבאופנים אלו מהני תפיחה לכל השיעורים.

ובש"ר הק' ע"ז דמבואר בגמ' שם דגרוגרת ממש חשיב שיעור מבלי שיתפח בפועל, ואילו כאן מבואר דדוקא כשתפח חשיב שיעור. וכי' שם ליישב בעצם קו' הנ"ל באו"א, דלעולם מהני תפיחה בשיעורי הוצאה בשבת אע"ג

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

דל"מ בכהת"כ, משום שענין שיעור בהוצאה אינו שיעור בעצם כ"א ענין של חשיבות, ומה"ט מהני אחשבי לחייב כדמבאר בסוגיין, ובזה שפיר מהני תפיחה כיון שעיי"ז נראה כשיעור גרוגרת.

ועי' תוצ"ח שם שמבאר דבריהם עפ"ד הרשב"ם בב"ב הנ"ל דשיעורי שבת הם משום מלאכת מחשבת. ועוד כי לבאר בזה גם ד' הרמב"ן הנ"ל לענין גרוגרת ממש, דאע"ג דבכהת"כ א"צ שיתפח בפועל, מ"מ לענין שיעורי שבת צריך שיתפח משום מלאכת מחשבת (וכעיי"ז כ' בריטב"א). וגם הרמב"ן מודה לטעם זה בשיעורי שבת, אלא דס"ל דכמו"כ יש דין שיעור דכהת"כ ומה"ט ל"מ תפיחה לולי שהיה כבר כשיעור או בגרוגרת ממש דכה"ג מהני בכהת"כ כנ"ל. [ועוד כי שם דיתכן דגם הרשב"א ס"ל דין שיעור דכהת"כ גם בשיעורי שבת, וחולק רק דמהני גם בזה אחשבי ומה"ט מהני תפיחה שזה גופא אחשבי כנ"ל, ע"ש].

רש"י ד"ה יש דיחוי - "מה שחסרה בינתיים אילו אנחה בההיא שעתא לא מיחייב, מי אמרי' תורת דיחוי נדנחה לו מחיוב חטאת ובטלה לה עקירה וכי הדר תפחה והניחה הוי הנחה בלא עקירה". עי' תוצ"ח סי' י"ח שמבאר כוונתו עפ"ד הריטב"א כאן, שבגמ' במנחות שם מבאר דאין דיחוי אצל מצוות, ואילו כאן הניחו בתיקו, ומת' דאין הכוונה כאן דיחוי מדין שיעור כמו במנחות שם, אלא הכוונה להפסק בין עקירה להנחה דכיון שהיה פחות מכשיעור הו"ל כאילו עסק במלאכת היתר ביניהם.

תוד"ה או דילמא - "ולא מיבעיא לי' אקמייתא ואמאי אכתי תיבעי לי' אי הוה דיחוי אצל שבת וכו' וי"ל דדוקא ההיא דבסמוך חשיב לי' דיחוי וכו' אבל הכא דמשיעור אחרון מיהא לא נדחית לא חשיב לי' דיחוי". ועי' רעק"א שכי' די"ל בזה בפשיטות דכה"ג ל"ח דיחוי כלל כיון דבידו לחשוב עליו לזריעה דיש בו כשיעור לזה. ועי' בשפ"א שכי' בזה דל"א כיון שבידו וכו' כ"א באופן שיש מצוה לתקנו.

ועי' מהרש"א שהק' דהו"ל להתוס' להק' מדי' הגמ' לפני זה במקרה של "הוציא חצי גרוגרת לזריעה ותפחה ונמלך עלי' לאכילה" ובכגון שנמלך לאכילה ואח"כ תפחה, דגם כה"ג יש כאן דיחוי. ומת' המהרש"א דסברא הוא שיחזור בו לאכילה רק אחרי התפיחה כיון שנשתנה להיות שיעור אכילה חשובה, ומה שנקטו התוס' דמקרה דצמקה מיירי שנמלך אחרי זה, היינו ג"כ משום דכ"ה הדרך לחזור בו ע"ש. ובשפ"א כי מהלך בזה עפ"ד הרמב"ן הנ"ל דכאן מיירי שצמקה וחזרה ותפחה דכה"ג י"ל דלא נדחה כלל.

שם - ועי' בעה"מ שחולק ע"ד התוס' בזה וס"ל דלעולם חשיב דיחוי כה"ג שנצטמק ואח"כ נמלך לזריעה, ולא הק' כן בגמ' משום די"ל דמיירי שנמלך לפני שנצטמק. ועי' ברמב"ם פי"ח הכ"ו, ועי' באו"ש שכי' לפרש ד' הרמב"ם ע"ד הבעה"מ או עפ"ד רעק"א הנ"ל. ועי' מרכבת המשנה שם ותוצ"ח שם.

בד"ה אי לענין טומאה - "משמע דלא מקבל אוכל טומאה בפחות מכביצה ומה שהביא רש"י מת"כ דאוכל מקבל טומאה בכ"ש וכו' אומר ר"ת דאסמכתא היא וכו' ומייתי ר"ת ראי' דאין אוכל מקבל טומאה פחות מכביצה". ועי' במהרש"א בד' רש"י בעי"ב שמבאר שלפ"ד רש"י מש"כ כאן דלענין טומאה צריך כביצה, היינו לענין לטמא אחרים, וכי"מ בש"ר כאן בדעת רש"י.

וכי' המהרש"א שהתוס' לכ"כ לשי' במש"כ דנקטו דוקא כזית משום שע"י הוצאה זו שמצרפו לכזית נאסר באיסור חמור יותר ע"ש, ולפ"ד רש"י דבלא"ה אסורה גם מבלי הצירוף, וענין הצירוף הוא רק לגבי אחרים ואי"ז נעשה בשעת ההוצאה. ונראה שרש"י נשמר מזה במש"כ בד"ה מאי "מדחשיב הך זריקה לענין טומאה חשיב נמי לענין שבת כאלו הוא כגרוגרת ומיחייב או לא", ונר' כוונתו שהזריקה חשובה.

וכעיי"ז כי בלשון הרמב"ן, שהק' שצירוף לכביצה שכי' בגמ' הוא רק בשעת הנחה ולא בשעת עקירה, ומת' דאי"ז מיגו גמור כמו גבי דופן בסוכה, אלא העיקר שהזריקה חשובה לענין טומאה. [ע"ש מש"כ עוד בזה דגם לענין חשיב משום עקירה צורך הנחה, וכ"כ בש"ר. עוד כי בזה דכיון ד חשוב לענין טומאה לענין טומאה בשעת הנחה, שוב הו"ל שיעור חשוב לכל היציאה הזה. ועי' בשם ר' שמואל ובתוצ"ח שם].

רש"י ד"ה ה"ג - "קמ"ל מדזרקה לאוצר בטליה". בריטבי"א כ' הטעם דנוקטים שמבטל מחשבתו, משום דכאן מיירי שהוציאו סתם רק שסמכו שעושה ע"ד ראשונה, כמש"כ בגמ' לעי' בע"א, ולכן כשהכניסו שפיר תלינן שלא עשה ע"ד ראשונה. עוד כ' שם דלעולם מיירי שביטל כוונתו ראשונה לזריעה בפירוש, רק דכוונת הגמ' שכיון שמקומו ניכר יתכן שדעתו לחזור ולהוציאו ע"ד זריעה.

בד"ה מלאכתו בב"א - "עקירה ממקום חיוב והנחה במקום חיוב". כוונתו מבואר דאין הכוונה שצריך שיעשה כל המלאכה בב"א, שהרי הוציא חצי גרוגרת ושוב הוציא עוד חצי חייב, אלא הכוונה שצריך רצף בין עקירה להנחה, דאינו חייב אא"כ הניח במקום חיוב מכח עקירה ממקום חיוב.

בד"ה עד שיוציא - "כלומר אא"כ הוציא בראשונה כל הקופה". עי' רש"ש שכי' לדייק בזה דל"מ מה שחוזר והוציא את החצי השני כיון שהיה כבר אגוד בחוץ. והק' לפ"ז במש"כ הגמ' לשאול דמתני' דאסקופה דלא כב"ע, הו"ל לשאול דהיכי משכח"ל מוציא מרשות לרשות לבן עזאי, שהרי לדבריו יש כאן הנחה חציו בפנים וחציו בחוץ דפטור מדין אגד (שכל יציאה ע"י פסיעה ברגל א' בפנים וא' בחוץ), ואע"ג דחזר והוציא את הרגל השני, מ"מ הרי מבואר בד' רש"י כאן שצריכים להוציא מעיקרא מיד לרה"ר.

והנה כעין זה הביאו התוס' לעי' דף ה' ע"ב בשם הירושלמי שהק' דהיכי משכח"ל מעביר ד"א לב"ע, ותי' בירושלמי דמיירי בקופץ. וכמו"כ י"ל לענין מוציא מרשות לרשות. אלא דא"כ ק' למ"ל לגמ' להק' דוקא ממתני' שיש אסקופה בין הרשויות, תק' דכל משניות דמוציא מרשות לרשות הם דלא כב"ע, ועוד דא"כ עצם מחלו' דב"ע ורבנן הו"ל לאפלוגי במוציא מרה"י לרה"ר בלי סטיו ביניהם, ע"ש שנדחק בזה.

וע"ש עוד שכי' לתלות ד"ז בד' התוס' לעי' שם שכי' בזה דבבלי חולק על הירושלמי בזה, וס"ל דהלכתא גמירי לה דד"א ברה"ר חייב אפי' לב"ע, והרי ד"ז ל"ש לדידן. אמנם התוס' בכתובות דף ל' ע"ב כ' גדר בזה, דלפי ב"ע קמ"ל הל"מ דמעביר ד"א דל"א מהלך כעומד במקום חיוב כ"א במקום פטור, ובזה א"ש גם כאן דמה"ט ל"ח מהלך כעומד בכל מוציא מרשות לרשות ע"ש.

בד"ה אי נימא - "כגון גבוה תשעה ורחב ארבעה". והק' בהג' הב"ח מד' רש"י עצמו לעי' דף ח' ע"א שכי' דא"צ שיהא רחב ד' כה"ג. וכ"ה רעק"א בגלה"ש לעי' שם. ועי' מרומי שדה שכי' ליישב בזה דכוונת רש"י לעי' שם דמצד קביעת שם רה"ר בעמוד זה א"צ רחב ד', ומ"מ יתכן דעדיין צריך דין הנחה על מקום ד', ולכן כ' בסוגיין שצריכים מקום ד', ולעי' שם מיירי שהניח דוקא במקום זה דאחשבי' כמקום ד', משא"כ כאן. וכע"ז כ' גם בשפ"א לעי' דף ד' ע"ב.

בד"ה אלא אסקופה - "משלשה ועד תשעה ואינה מקורה ורחבה ארבעה". מש"כ אינו מקורה צ"ב, שהרי מבואר דלא כזה לעי' דף ז' ע"א, ממש"כ בבית שאינו גבוה עשרה דאין מטלטלין בתוכה כ"א בד' משום שדינו ככרמלית אע"פ שהוא מקורה. ואולי י"ל דדוקא לענין אסקופה אמר כן, וע"ע ברש"ש.

בד"ה אבל מליאה - "דאגד כלי ל"ש אגד לו' לא יצא כולו ועדיין אגדו בידו בפנים, זהו לשון התלמוד לענין שבת כל כמה דלא נפיק לו' כולי קרי לו' אגד דאגדו שייך לגבי רשות קמא". יל"ע אם זה דין דאין לחייבו על מקצת הפירות שיצאו כיון שעדיין קשורים בפנים ע"י השאר, או דל"ח שיצאו אפי' אותן מקצת כיון שכל הכלי ותכולתו נדון כא' (וכ"מ קצת בד' רש"י כאן, וכ"כ הרמב"ם פ"ב הי"א "שהכלי משים כל שיש בו כחפץ אחד" ע"ש). וכ"כ להדיא בחזו"א סי' ס"ב סק"ח ע"ש נ"מ בזה.

ויעוין בתוס' בפסחים דף פ"ה ע"ב במש"כ בגמ' שם לדמות הוצאת פרים הנשרפין לדיני הוצאה בשבת דבעי עקירה הנחה, והק' דעדיין אגוד בפנים ע"י המוט שהוא ביד אותו העמד בפנים ע"ש, ומת' שם דכיון שא"י להכניסו

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

לבד ל"ח אגד, ומבואר בדבריהם דאגוד תלוי אם יכול למשכו ע"י מה שנשאר בפנים ע"ש. ולכאורה מבואר בדבריהם דדין אגוד אינו משום שהכל א', אלא שאע"פ שיצא עדיין קשור לבפנים כצד א' הנ"ל. ועי' חזו"א שם שכי ע"ד הנ"ל דל"ש ענין אגוד ע"י מוט כיון שהעיקר שכל הכלי ותכולתו כא'.

שם - ועי' רש"י בזבחים דף ק"ד ע"ב דמבואר שם דלענין פרים הנשרפין א"צ כ"א יציאת רובו. ובתוס' שם חולקים ע"ז משום דהו"ל אגוד. ועי' חזו"א זבחים סי' ל"ט סק"ה שכי בזה דשי' רש"י דדין אגד אינו אלא בהלכות שבת משום שצריכים שיעשה המלאכה בשלימות, אבל בלא"ה מועיל יציאת הרוב דרובו ככולו ע"ש. ובזה א"ש כוונת המשנה כאן במש"כ אע"פ שרוב פירות בחוץ, דל"מ כאן רובו ככולו.

וכע"ז מבואר באב"ה פ"ט פסול"ה ה"ג, שמבאר עוד בזה דלענין פרים שם א"צ כ"א שיהיו בחוץ, אבל לענין שבת צריך שיצא מרשות שהיתה בו, וע"י אגד ל"ח כיוצא מרשות שהיה בו. וע"ע מנ"ח תמ"ג אות ב' שכי ג"כ לחלק בין שבת הכנסת ביכורים לירושלים דל"א אגד כ"א לשבת.

היה מגרר ויוצא - "שלא קנאה בהגבהה אלא בהוצאה מבית הבעלים". משמע בדבריו שהקנין שם הוא משום הגבהה, ועי' בתוס' בתכובות שם דף ל"א ובש"ר שם שכי בזה דע"כ הקנין משום יד כיון שזה למטה מג' ע"ש. וע"ע באחרונים בכתובות שם שכי דשי' רש"י שאין קנין יד כלל. וכבר האריכו בזה האחרונים, עי' בקצוה"ח רסי' שני"א ובדב"א סי' כ"א ענף ד' ובדברי יחזקאל סי' כ"ה ואיכמ"ל עוד.

בד"ה הרי איסור - "ובכתובות פריך אי דאפקי לרה"ר איסור גניבה ליכא דרה"ר לאו מקום קניי' היא ומוקי לה בצדי רה"ר א"נ שצירוף ידו למטה משלשה וקבלה". עי' ראשונים שהק' בזה דלפי התי' שם דמירי שצירף ידו למטה מג' וקבלה, ל"ש קו' הגמ' כאן שהרי קבלת היד הוא בכולו בב"א (ועי' בזה בריטב"א ובאחרונים הנ"ל). ומש"כ בגמ' בסמוך דבעינן פתחו של כלי בחוץ, לא מצינו תנאי זה בקנינים.

וכי הראשונים לפרש עפ"י תי' ר"א בכתובות שם דלעולם מיירי שהוציא לרה"ר ואע"ג דל"מ לענין קנין מ"מ מהני לענין גניבה כיון שהוציא מרשותו (ועי' דבר"י שם שמבאר בזה דקנין צריך שיכניסנו לרשות הקונה, מש"א בגניבה דדי שיוציאנו מרשות הבעלים), ולענין זה שפיר י"ל דל"מ א"כ פתחו בחוץ.

שם - ובד' רש"י שהביא כאן רק עפ"י שאר תי' הגמ' שם, לכאורה נראה דס"ל דגמ' דידן לא ס"ל תי' זה. ועי' דבר"י שם שכי הטעם בזה עפ"ד הראשונים שהביאו רא"י מכאן דמשיכה מהני בכליו של מוכר, וס"ל לרש"י דד"ז רק לענין קנין אבל במשיכה לרה"ר דמהני אליבא דר"א משום שזה מוציא מרשות בעלים כנ"ל, כה"ג ל"מ ד"ז כיון שזה עדיין בכליו של בעה"ב. וע"ע שעה"מ וחי' הגר"ח פ"ג גניבה ה"ב.

ועוד צ"ל דלשי' רש"י יש תנאי דל"מ בפתחו בפנים גם לענין קנינים, וכ"מ בדבריו בד"ה דרך שוליו שכי "וכיון דלא מצי למשקל לא קני בהגבהתו". ועי' דב"א שם שכי לבאר בזה דכה"ג הו"ל כאין דרכו בקנין זה, ומצינו כלל בקנינים דכל דבר נקנה רק כרדכו.

רש"י ד"ה שכן משא בני קהת - "בכתף ישאו (במדבר ז') וימין ושמאל וחק אורח ארעא". ובפהמ"ש הוסיף הרמב"ם מדקראו הכתוב עבודה כמש"כ "כי עבדת הקודש עליהם". ותמהו בזה מדוע צריך קרא לכתף, והרי לכאורה ג"ז אורח ארעא. ועי' שפ"א שכי' שבא לרבות לחיוב דבר קל שאין הדרך לשאת על הכתף. ועי' פנ"י שכי' דאה"נ ל"צ קרא לזה, ורק החידוש הוא לענין למעלה מי' דחייב כדמבואר בגמ' ע"ש.

בד"ה המוציא משאוי - "מעבירו באויר בידו ואינו על כתפו וגבוה מן הארץ עשרה קאמר דאי במונח על כתפו מתני' היא". עי' ריטב"א שכי' דרש"י כ"כ משום דאילו היה לגמרי על כתפיו אי"ז חידוש כלל, דפשיטא דמה שמונח על האדם הוא כאילו מונח ע"ג קרקע משום שאדם הולך ע"ג הקרקע, אלא החידוש הוא דאפי' דבר גדול שאינו מונח על האדם אלא באויר חשיב כמונח ע"ג קרקע.

ובמנחת ברוך סי' ע"ו הוסיף בזה דבני קהת היו נושאים את הכלים ע"ג מוטות, ולכן היה תלוי באויר. ומאידך המוטות היו מונחים על כתף האדם, ולכן שפיר למדו במתני' דין משוי על הכתף מבני קהת.

בא"ד - "והא דתנן (שבת ק, א) הזורק ארבע אמות בכותל למעלה מעשרה כזורק באויר אלמא אין למעלה מעשרה רה"ר דווקא זורק אבל מעביר חייב דיליף מבני קהת במשכן". עי' רש"י לעי' דף ט' ע"א שהוכיח מד' רש"י אלו דמעביר חייב כשהניח למעלה מי', שהרי במתני' להלן שם גם ההנחה היה למעלה מי'. ועי' חזו"א סי' ס"ב סק"י"א שהק' דודאי אין לחייב מעביר ברה"ר אם יניח למעלה מי', ומת' דכוונת רש"י דמעביר שעשה הנחת גופו חייב אפי' אם לא הניח את החפץ, משום שהנחת גופו כהנחת חפץ למטה.

וברש"י שם הק' סתירה בזה מד' רש"י לעי' שם בד"ה חייב שכי' "כי הדר אנחיה", הרי שצריך דוקא להניחו למטה. אמנם יעוין במנחת ברוך שם שכי' לחלק בזה, שרש"י מחייב כאן בהנחה למעלה מי' רק ע"י הנחת גופו כהנחת חפץ כנ"ל, ואילו לעי' שם מיירי ש"העבירו דרך עליו", דהיינו שלא עקר גופו כלל אלא עמד במקומו והעביר את החפץ ד' אמות ברה"ר דכה"ג אי"כ הנחת גופו כהנחת חפץ. וע"ע תוצ"ח סי' י"ג.

שם - ובעצם ענין הנ"ל אם צריך הנחה למטה מעשרה, יעוין ברשב"א להלן דף צ"ט ע"ב שהביא בשם הרמב"ן דלעולם מעביר ד"א ברה"ר למעלה מי' צריך להניח למטה במקום חיוב. והרשב"א עצמו כ' שם לחייב בזה אפי' לא הניחו למטה. ויל"פ בזה ע"ד החזו"א ומנח"ב הנ"ל דע"י הנחת גופו יש כאן הנחת חפץ למטה מי', ולפ"ז דוקא שהוא עצמו נח וחפץ בידו למעלה מי' חייב. וכ"מ בד' הרשב"א לעי' דף ה' ע"א.

אמנם יעוין בתוס' להלן דף ק"ב בד"ה והוציאו שכי' "ואע"ג דפני למעלה מי' ואינו רחב ד' בטל הוא אגב רה"ר". ומבואר בזה טעם אחר שכל דבר שמונח על אדם ברה"ר אפי' למעלה מעשרה חשיב כמונח ברה"ר משום שאדם בטל אצל הרשות ואינו דומה לכלי למעלה מי' או לאויר רה"ר. ולפ"ש ה"ה אם הניח על אדם אחר למעלה מעשרה יש לחייב. וכ"מ להדיא בתורי"ד שם, וע"ש שכי' "דכל גופו של עני כרה"ר דמי ועל האי אמרין הנחת גופו כהנחת חפץ דמי שכיון שגופו של עני הי' נח ברה"ר".

[וע"ש עוד בתוס' שסיימו דבריהם "ויעד דמעביר למעלה מי' כלמטה וחשיב מונח ברה"ר". ומשמע מזה כד' אחרונים הנ"ל. ועי' בגלח"ש שם שצייין רעק"א לד' התוס' עצמם לעי' דף ו' ע"א שכי' שאם הניח שם פטור. וע"ע מש"כ הרשב"א דף ו' ע"א שכי' דלמעלה מי' נחשב מקום חיוב לגבי מעביר ומושיט וצל"ע].

תוד"ה אישתכח - "דמכתף אדם עד לארץ שלש אמות". עי' מנח"ב שם שמבאר הכרח התוס' כאן עפ"ד רש"י שכי' "וארון אינו תלוי למטה מכתפותיהן אלא ששה טפחים ושני שלישי טפח", והיינו דמש"כ בגמ' "דכל טונא דמידלי במוטות תילתא מלעיל ותרי תילתי מלרע" היינו למטה מכתפיהן. ועי' מהרש"א שהעיר בזה מד' רש"י לפני זה מיד שכי' להסתפק אם תילתא היינו "למעלה מראשיהן או מכתפיהן", וע"ש במנח"ב שמבאר השינוי בזה.

מתני' - המוציא ככר לרה"ר חייב הוציאוהו שנים פטורין - ע"י ריטב"א שכי' דבבא דרישא דהמוציא ככר חייב אינו חידוש כלל, אלא אגב שנים פטורין כי דא' חייב. אמנם יש באחרונים שכי' שכי' לדיוקא דמיירי דוקא בדבר קל כככר שאם מוציאו שנים הו"ל זה יכול וזה יכול כמ"ש אח"כ בסיפא "לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבים".

ויש שכי' שזה ריבוי לחדש דאפי' אם הככר כבד שאין דרך לא' לטלטלו לבד אי"ז נחשב שלא כדרכו לפטור, וק"ק דא"כ אי"ז דומיא דמש"כ אח"כ "הוציאוהו שנים פטורים" דמיירי בזה יכול וזה יכול, שהרי בסיפא אח"ז כי "לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבים". ע"י שפ"א ומרומי שדה וקרית מלך רב.

רש"י ד"ה ור"י פוטר - "דלאו אורח"י בהכ"י. ובדיבור הבא כי דזה אי"ז וזה אי"ז חייב אליבא דר"י משום "דאורחיהו להוציא בשנים". לכאורה מבואר בדבריו דטעמא דפטור דשנים שעשוה בזה יכול וזה יכול אליבא דר"י הוא משום דהו"ל שלא כדרכו. וכ"מ בדבריו להלן דף ק"ו ע"ב גבי נעלו שנים פטורים שכי' הטעם "דהו"ל שנים שעשוהו", ולא יכול א' לנעול חייב משום ד"אורח"י הוא לנעול בשנים" ע"ש.

וע"י רעק"א בחולין דף ט"ו ע"ב שכי' דמה"ט אסור לכה"פ מדרבנן כה"ג משום שכל דרך שינוי אסור לכתחילה בשבת מדרבנן, ובמקום חולה שהתירו דרך שינוי ה"ה דשנים שעשוה מותרים. ועוד מביא שם ד' התוספת שבת שכי' לדמותו לעושה בב' ידיים מלאכה שדרכו ביד א' או בשמאלו. וכע"ז באב"י סי' מ"ה.

ויל"ע בכוונתם דכאן למד ד"ז מקרא, ואם זה שינוי גמור למ"ל קרא לזה. ועכצ"ל דפטור זה אי"ז וזה אי"ז לר"י הוא גזה"כ, וסברת רש"י הוא רק לחלק בזה בין זה אי"ז לבין זה יכול וזה יכול משום שאינו כ"כ אורח"י. ולכאורה צריך לדון בכל מקרה כשהוא לעצמו אם דרכו בשנים וכמה לאו אורח"י בכך.

ובראשונים מביאים בשם הר"מ בר"י שכי' הטעם דזה אי"ז וזה אי"ז עדיף מזה יכול וזה יכול, משום שעושה בכל כוחו. והראשונים חולקים ע"ז, וכתבו הטעם דזה יכול וזה יכול פטור משום דלענין כאו"א י"ל שהוא אינו הגורם כיון שנעשה בלעדו, ואילו בזה אי"ז וזה אי"ז בע"כ נחשב שנעשה בין שניהם.

ולכאורה נ"מ בזה, דטעמא דרש"י הנ"ל שייך רק לענין שבת דשינוי פוטר, אבל טעמא דשי"ר שייך כמו"כ בכהת"כ. וע"י להלן בסמוך דברים מפורשים בזה בראשונים ואחרונים.

בא"ד - "ור"ש פוטר דיליף מקראי כדלקמן". בטעמא דר"ש איתא בתוספתא פ"י שאין שנים חייבים בחטאת על מלאכה א'. וע"י אגלי טל חורש א' שכי' דלפ"ז אם השני קטן אליבא דר"ש הגדול חייב. וע"י שבת של מי כאן שמסתפק בכעין זה בשם מהרי"ט אלגזי. וע"ע בחי' הגרש"ש ב"מ סי' ח' שכי' טעם אחר לחייב כה"ג, די"ל דכל חיוב שנים שעשו אינו כאו"א לבד, אלא שחייבים בשיתוף ומשום שכאו"א נחשב מסייע שיש בו ממש להשני, ולכן כשיש א' לאו בר חיובא פטורים. וע"ע להלן בזה. [וע"ע אב"י סי' ע"ו שכי' ליישב לפ"ז קו' התוס' להלן בסמוך שהעיר בשינוי הלשון בגמ' בין דרשת ר"י לבין דרשת ר"ש].

וע"ע אמרי בינה סי' ל"ג שהביא רא"י מד' התוס' להלן דף צ"ד ע"א שכי' דע"י חי נושא את עצמו יש כאן שנים שעשו, והרי שם מיירי בתינוק שאינו בר חיובא. וכ"כ בחי' הגרש"ש שם.

רש"י ד"ה מפני - "הלכך באו"א הו"ל רביעי ואינו אלא מסייע וסתמא כר' יהודה דזה יכול וזה יכול קרי מסייע". הק' במהרש"א דא"כ דז"י וז"י חשיב מסייע, מ"ט לא הביאו רא"י לדין מסייע אי"ב ממש מדין זה יכול וזה יכול דפטור בשבת אליבא דר"י. ומת' דמה"ט לא הביאו רא"י מדין ז"י וז"י בשבת, משום שיש לדחות דטעם הפטור בזה הוא משום דלאו אורחי' כדי רש"י לעי' במתני', רק הביאו מדיני טומאה דשם לא שייך פטור זה, וע"כ הטעם משום שכאו"א חשיב מסייע בלבד לחבירו וה"ה לא"י גבי זה יכול וזה א"י. אבל אחרי שחידשו בגמ' דמסייע אי"ב ממש, ה"ה דמה"ט זה יכול וזה יכול פטור לר"י. וכ"כ בחת"ס ובמרומי שדה, וע"ע בזה בסמוך.

וכ' המהרש"א שהתוס' נשמרו מזה במש"כ כאן "והו"ל כל דגל אינו יכול והג' אחרים יכולין". ולכאורה כוונתו דמה"ט לא רצו לפרש דכה"ג חשיב ז"י וז"י משום דה"ט שייך רק בשבת, אבל בז"י זה א"י פטור הא"י מסברא דמסייע אי"ב ממש, וזה שייך בכהת"כ. וע"ע בתוהרא"ש שכי' באו"א קצת, שהק' דפטורא דזה יכול וז"י הוא מקרא רק לענין שבת, ומת' דכה"ג חשיב באו"א כמו ז"י וזה א"י כדי התוס'.

[וכ"מ בתש"ו הרשב"א סי' כ"ח דפטור שנים שעשו הוא רק בשבת, וע"ע מש"כ בזה להלן בד' התוס'. וע"ע חכ"צ סי' פ"ב לענין ד' הגמ' בע"ב לגבי עבודה בבית המקדש ברגל א' על הכלי או האבן, שכי' ג"כ דצ"ל דמירי בז"י וזא"י שזה מסברא ולא בז"י וז"י שזה מקרא רק בשבת כנ"ל. וע"ע תש"ו ב"י סי' ל"ה].

שם - וע"ע ברעק"א שדן אם פטורא דזה יכול וזה יכול הוא רק פטור קרבן כיון שלמד מקרא ד"בעשותה", או שזה פטור גם ממלקות ביו"ט. וידועים ד' רעק"א בתש"ו ח' שכי' דמתעסק הוא רק פטור מקרבן משום שלמד מפסוק זה, ועי' אג"ט (קוצר כ"ד) שהק' דפטור שנים עשו ג"כ למד מפסוק זה והוא פטור לגמרי. [ובמקדש דוד קדשים סי' כ"ה מבואר שזה פטור לגמרי. ועי' מק"ח על מג"א סי' רס"ו].

ולכאורה יש לתלותו בטעמים הנ"ל, שלפי טעמו של רש"י במתני' הנ"ל דהו"ל שינוי (וכדי רעק"א בחולין הנ"ל), א"כ פטור מדאורייתא לגמרי רק במלאכת שבת. ואם כדי רש"י כאן משום מסייע או כדי הראשונים הנ"ל בטעמא דפטור לר"י גבי ז"י וז"י משום שלא נעשה על ידו כלל, א"כ ה"ה דפטור לגמרי בכהת"כ. ואולי בזה גופא הסתפק רעק"א. ועד"ז מבואר בבאר יצחק תש"ו י"ד ענף ז' ע"ש.

שם - וע"ע בפנ"י שהק' בזה מדי הגמ' בדבחים דף ק"ח שלמד מרא לפטור שחוטי חוץ ע"י שנים, והק' הפנ"י דבסוגיין למד ד"ז מקרא ד"בעשותה", ומת' דקרא דבעשותה הוא רק לגבי שבת כע"ד תוהרא"ש הנ"ל. אמנם יעוין בריטב"א בקידושין דף מ"ג ע"א שהק' כן ות"י באו"א, הרי שאינו מחלק בזה וס"ל שזה פטור גמור בכהת"כ ולא רק מיעוט מחטאת. [ויל"ע שגם בתוהרא"ש שם הק' ות"י כהריטב"א, ויעוין בלשונו שם שכי' דכל חיובי חטאות נתמעטו מקרא דבעשותה, וצ"ע דשחוטי חוץ אינו חיוב חטאת וצל"ע].

וע"ע בתפארת ישראל במשניות זבחים שם פ"ג שהק' באו"א, דכאן מחלקים בין ז"י וז"י לבין זה א"י וזה א"י ואילו שם לא מחלקים. ומת' שם שהדבר תלוי במהות האיסור, דגבי שבת העיקר תלוי בעושה המלאכה, ובשנים שעשו אי"כ עש"י שלמה ע"י א', ובזה כ' לחלק בין ז"י וז"י לבין זה א"י וזה א"י, משא"כ איסורים כשחוטי חוץ ורציחה שענינים שלא יעשה כלל, ל"ש בזה פטור זה דשנים שעשו אי"כ מגזה"כ ובזה אין לחלק בין ז"י וז"י לבין זה א"י וזה א"י.

ומבואר בדבריו דעצם הפטור דשנים שעשו כאן הוא מצד הלכות המעשה, וד"ז שייך בכהת"כ. וזה ע"ד ד' הראשונים הנ"ל כאן שכי' ג"כ סברות במעשה, דרק זה א"י וזה א"י חייב משום שנעשה ע"י שניהם.

וע"ע בפוסקים יו"ד סי' ב' שהביאו מחלו' הראשונים בדין ישראל ועכו"ם ששחטו בהמה ביחד. וכ' שם בתבואת שור לתלות המחלו' בנדון הנ"ל, דדעת המכשירים דפטור שנים שעשו הוא רק במלאכת שבת ולכן בכהת"כ נחשב

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

ששניהם עשוה וכשר, ודעת הפוסלים דרך בשבת צריך מיעוט (משום שמצינו במשכן מלאכה ע"י שנים כשמ"כ התוס' לעי' דף ג' ע"א), אבל בכהת"כ מסברא לא נחשב ששניהם עשוה ע"ש.

עוד כ' שם בדעת המכשירים, שיש לחלק במהות האיסור, שהרי כה"ג מצד העושה ל"ח שעשוה שניהם, אבל מצד הנעשה שפיר חשיב שנעשה ע"י שניהם, ולכן בהלכות שבת כאו"א פטור כיון שלא נחשב כעושה, אבל לענין שחיטה הבהמה כשרה משום שיש כאן שחיטת ישראל (ואע"פ שיש כאן גם שחיטת עכו"ם, צ"ל דאיי"ז פוסל רק שעכו"ם אי"י להכשיר). והפוסלים ס"ל דכיון דמ"מ נעשה ע"י שניהם פסול.

וע"ע באג"ט שם שכי' דמ"ד דשחיטת ישראל ועכו"ם כשר היינו רק בז"י וז"י, אבל זא"י וזה אי"י פסול לכו"ע. וכ' הטעם בה משום דגבי ז"י וז"י חשיב כאו"א עושה, משא"כ בזא"י וזא"י דאיי"כ שחיטת ישראל לגמרי. [ונראה לפרש עד"ז בכוונת ד' הראשונים כאן לחלק בזה בין ז"י וז"י לבין זא"י וזא"י. וע"ע בזה בשע"ח כתובות סי' ל"א ובשיעורי ר' רפאל קידושין סי' כ"ג ענף ג'.

תוד"ה חד למעוטי - "דהו"א אהכנסה ואהוצאה הוא דקפיד רחמנא וליחייב אפילו בלא הנחה". ע"י גליון המהרש"א שציין לד' התוס' לעי' דף ג' ע"א בד"ה שניהם פטורין "דאין סברא דע"י השני שעשה הנחה וגמר המלאכה יתחייב הראשון אלא אשני קא פריך שיתחייב לפי שעל ידו נגמרה המלאכה". וכוונתו להק' דשם פשיטא להתוס' שאין לחייב את הראשון ע"י שהשני גמר את המלאכה, ואילו כאן כ' לחייב את הראשון אע"פ שלא הוא עשה את ההנחה. אלא שיש לדייק בלשון התוס' כאן שכי' "אפי' בלא הנחה", ומשמע שאין הנחה כלל. וכ"כ אחרונים ליישב בזה, ע"י אפי"י ח"ב סי' ד' אות ח' ואב"נ סי' פ"ה.

נמצינו למדים שמקור לדין הנחה בהוצאה הוא מדרשא זו. וכ"ה לשון רש"י בפסחים דף פ"ה ע"ב בד"ה דעבד שכי' "דבעינן עקירה והנחה דעד שיניח לא נגמרה מלאכה וגבי שבת וכל חיובי חטאת כתיב בעשותה בעושה את כולה ולא בעושה מקצתה (שבת צב, ב) והאי נמי אע"ג דלאו בר חטאת הוא הוצאה כי התם בעינן". אמנם לכאורה פשוט הוא (וגם מבואר בלשון רש"י הנ"ל) שאין דרשא זו מגלה בעצם דיני הוצאה, אלא דבעינן שיעשה את כל ההוצאה ולא סגי בחצי, וצ"ב.

וע"י אפי"י שם שכי' לחקור האם עקירה והנחה הם מעצם מעשה ההוצאה או שעיקר מלאכת הוצאה היא עצם ההוצאה והכנסה ורק שיש תנאי של עקירה והנחה. וכ' שמהו"א דגמ' שאפשר לעשות בלי הנחה לכאורה מבואר דעיקר ההוצאה מתקיימת בלי זה, וכ"מ קצת לשון התוס' כאן הנ"ל "הו"א אהכנסה ואהוצאה הוא דקפיד רחמנא וליחייב אפילו בלא הנחה". אבל מאידך ק' שאם אין ההנחה מעצם מעשה ההוצאה אי"כ איך למדו ד"ז להוצאת הפסח שם, שהרי אין לדמותו לשבת בכל התנאים ע"ש. [ואולי י"ל דאע"ג דלא שייך הטעם גבי פסח מ"מ גזה"כ דצריך הוצאה דומיא דשבת, וכ"מ בד' רש"י הנ"ל שם].

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

בד"ה אמר מר - "נראה לר"י דהאי אינו יכול היינו אפי' בעל כח הרבה וכו' דמה לנו לכתו כיון דהשתא מיהא אינו יכול לנושאה". הק' במהרש"א דהול"ל ד"ז למעלה במתני' בדעת ר"ש דזה אי"י וזה אי"י פטור, וע"ש תי' דר"ש פוטר כה"ג מדרשא דקרא, ולכן שפיר י"ל בזה דאין לך אלא חידושו ואין לפטור אפי"כ אי"י לגמרי דהיינו שאפי' באופ"א אין לו כח לנושאה, משא"כ כאן בזה יכול וזה אי"י דפטורא דאי"י הוא מסברא אין לחלק בזה אם יכול באופ"א. ובק"ר שם תמה בזה שהרי ר"ש פוטר גם זה יכול וזה יכול, וא"כ אין מקום לו' שיתחייבו לר"ש אם יכולים לנושאה באופ"א. וכ"ה בשפ"א, וע"ש מש"כ ליישב דבריו.

ובשפ"א כ' מהלך אחר ביישוב ד' התוס' ע"ד ד' רש"י הנ"ל דפטורא דזה יכול וזה יכול אליבא דר"י הוא משום שאין הדרך לנושאה בשנים כה"ג, וא"כ אם זה יכול רק שנושאה בשנים ודאי דפטורים, ולכן רק כאן כ' התוס' לאפוקי אם א' יכול ועושה באופן שאינו יכול לענין דין מסייע ע"ש. וע"ע חת"ס ומרו"ש.

בד"ה הי מינייהו - "לא בעי למימר שיהא פטור אותו שיכול וליחייב שא"י דאי"ז סברא אלא קאמר דליתחייב נמי אפי' שא"י כמו לר"י ור"מ דאמרי לעי' זה אי"י וזה אי"י חייב". מבארים קו' הגמ' שיתחייב האי"י לר"י ולר"מ כמו שמחייבים בזא"י וזא"י משום שמסייע זל"ז, אבל לר"ש דפוטר גם כה"ג רק היכול חייב. וכ"כ הרמב"ן. ועי' רשב"א שכי' דר"ח השיב דזה רק מסייע, משא"כ בזא"י וזא"י אין החיוב משום מסייע (כמו דס"ל לר"ה כנ"ל) אלא דכיון דכאופ"א אי"י לעשות לבד, חשיב שנעשה הדבר ע"י שניהם.

וברשב"א הק' ע"ז דאם דשניהם חייבים רק לר"מ ור"י, ק' לשון המשנה שכי' דכו"ע חייב דמשמע גם לר"ש כמוהם. ועוד הק' בהג' הראמ"ה דא"כ יצא יותר חמור מי שא"י ממי שיכול, דאילו היה זה יכול היה פטור לר"י דהו"ל זה יכול וזה יכול, ורק משום שאינו יכול מתחייב. ויעוין בזה בסמוך בד' הרשב"א.

וכבר העירו דאי"ז משמע בד' רש"י בד"ה אי"ב ממש שכי' "ול"ח מידי ולא מיפטר אידך", משמע דאילו היה בו ממש היה רק הוא חייב והיכול היה פטור, ולדבריו הדרא קו' התוס' שזה היפך הסברא. ועי' חת"ס שכי' ליישב ד' רש"י לשי' שכי' לעי' במתני' דטעמא דר"י לפטור בזה יכול וזה יכול הוא משום דלאו אורחי', וא"כ שפיר גרע היכול מאינו יכול בזה. ולפי"ז מש"כ ר"ח לפטור את האיני יכול בלבד, י"ל דטעמא דר"י לפטור בזה יכול וזה יכול הוא משום מסייע כמש"כ רש"י כאן, ובזה שפיר גרע אי"י מיכול.

וע"ע במרומי שדה שכי' ג"כ, ומבאר שם דלפי"ז י"ל דגם לר"ש יתחייב כה"ג, משום שטעמו של ר"ש הוא דאין לחייב שני חטאות על מלאכה א' כנ"ל במתני' בשם התוספתא (וביארו שם דלפי"ז אם השני לאו בר חיובא אין לפטרו, והבאנו ראיות מראשונים שפטרו גם כה"ג, וע"כ ס"ל טעם אחר, ועי' בסמוך), ולכן כה"ג שפוטרים את היכול משום דלאו אורחי' שפיר יש לחייב רק את האי"י.

שם - ועי' רשב"א שכי' ע"ד התוס' והרמב"ן מטעם אחר, דר"ה ס"ל לחייב אפי' לר"ש דפוטר גם בזא"י וזא"י (דלא כדי הרמב"ן הנ"ל דטעמי דר"ה משום דהו"ל כזא"י וזא"י), משום שפטור שנים שעשוהו הוא משום שכאופ"א עושה לעצמו ולא מסייעים זל"ז, ואפי' בזא"י וזא"י כיון דסוכ"ס נעשה ע"י שניהם ביחד (ובד"ז פליגי ר"י ור"ש אם שנים שעשו כאלו חייב), משא"כ כה"ג שהיכול הו"ל "יחיד שעשהו", והאי"י אינו עושה לעצמו כ"א כמסייע להיכול ומה"ט יש לחייבו יותר.

[ובזה א"ש קו' הראמ"ה הנ"ל, דלהנ"ל שפיר גרע אילו היה יכול משום שע"ז נחשב עושה לעצמו. וע"ע בריטב"א שכי' באופ"א קצת, דכה"ג עדיף מז"י וז"ה ומזא"י וזא"י כיון שכאופ"א עושה לעצמו].

ומבואר בדבריו דטעמו של ר"ש דפוטר בזה אי"י וזה אי"י אינו משום שאין מחייבים שני חטאות על מלאכה א' כדי התוספתא הנ"ל, דא"כ אין לחייב גם כה"ג מצד שהאי"י מסייע להיכול, אלא ר"ש פוטר משום דס"ל דג"ז נחשב שנים שעשו, ור"י מחייב כה"ג משום דס"ל דחשיב כאילו כאופ"א עשה.

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

ועי' בחי' הגרש"ש (הו"ד לעי') שמוכיח מדי' הרשב"א שהצד חיוב בשנים שעשו אינו משום שכא"א עושה לעצמו, אלא שכא"א מסייע לחבירו וביחד נעשה הדבר. ויל"ע בזה דלכאורה הרשב"א כ"כ רק בד' ר"ה, אבל לד' ר"ח שכי' דמסייע אי"ב ממש מבואר בדבריו שם דטעמא דחיוב זא"י וזא"י לר"י ור"מ הוא משום שנחשב כא"א כעושה בעצמו כנ"ל וצ"ע.

בד"ה ור"ש מטהר - פ"י בקוני' דר"ש לטעמי' דפטר זא"י וזא"י, ואינו נראה לרשב"א דשאני התם דגלי רחמנא דאיכא קרא לפטור". לכאורה מבואר דעת התוס' דמיעוטא דשנים שעשו הוא רק לענין שבת, וכבר הבאנו לעי' כע"ז בשם תוהרא"ש ותשו' הרשב"א ועוד אחרונים, וכ"כ תוהרא"ש כאן ע"ש.

אמנם יעוין ברשב"א בתשו' הנ"ל שכי' דכמו"כ נאמר הלכה לענין טומאת זיבה דבעינן שישא לבד אבל בשנים שעשו טהור אפי' בזא"י וזא"י. ובה מבאר שם ד' מתני' בזבים פ"ד מ"ה "הזב בכף מאזנים ומשכב ומושב כנגדו כרע הזב טהורין כרעו הן טמאין ר"ש אומר ביחיד טמאין פ"י כשאין אלא משכב אחד או מושב אחד במרובין טהורין שאין כ"א נושא רובו". [והנה התוס' כי לפרש ש"י ר"ש כאן באו"א מרש"י עפ"י משנה זו, ובתהרא"ש מבואר כוונתם ע"ד לשון שני ברש"י (הובא בסמוך), אמנם לפ"ד הרשב"א יש לפרש ע"ד הנ"ל, דזה גופא טעמא דר"ש שמטהר לשי' לענין שבת, דבשניהם יש גזה"כ וצ"ע.]

והנה ברש"י כאן כי לשון שני ל"א דבעי' שיעור זיבה לזה ושיעור זיבה לזה כלו' רובו של זב מכביד על כא"א ואפי' מסייע לא הוי". ובראשונים תמהו בזה דכבר קדמו הגמ' בע"ב לחקור בזה בדעת ר"י אם צריך שיעור לכא"א, ואין מוזכר שם דר"ש ס"ל דבעינן שיעור לכא"א. ועי' מהרש"ל שמוחק לגמרי גי' זו ברש"י. אמנם הראשונים מביאים ב' הלשונות, וצ"ב.

ועי' תוהרא"ש שכי' לפרש בזה דכולו פ"י א', והכוונה בזה ליישב קו' התוס' הנ"ל דלעולם מיעוט דשנים שעשו כאן הוא לענין שבת, אמנם כיון דגלי קרא לענין שבת דפטור ע"כ דאין נחשב שכא"א עשה כולו, ולכן צריכים שיעור לכא"א, אבל הגמ' הסתפקה לדעת ר"י דמחייב בזא"י וזא"י ובזה שפיר י"ל דסגי בשיעור א' כיון שנחשב דכא"א עשה כל המעשה. [ועי' דמבואר דפ"י כן במהלך התוס' עצמם ג"כ, ע"ש.]

ומכ"ז מבואר שוב שנקטו דאין טעמו של ר"ש משום שאין לחייב שתי חטאות על מלאכה אחת וכד' התוספתא הנ"ל, אלא טעם הפטור הוא משום דס"ל דפ"י בזא"י וזא"י אי"כ מעשה שלם לכא"א בעצמו.

דף צ"ג ע"ב

מתני' - המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי - פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו, ובגמ' כי בזה "אם היה כלי צריך לו חייב אף על הכלי". ויל"ע בזה דמ"ל שיש לו צורך אחר בכלי, הרי הכלי טפלה לאוכל שבו. והנה יעוין בפסקי רי"ד שכי' כיון שהכלי טפלה לו ועיקר מחשבתו היתה על האוכלין ולא חישוב על הכלי הו"ל הוצאת הכלי כמתעסק ואנן בעינן מלאכת מחשבת". ולכאורה מבואר בדבריו דא"י דין טפילות ממש לכהת"כ, אלא כוונת המשנה בזה הוא דכיון דא"י עיקר מחשבתו חסר במלאכת מחשבת. ובזה א"ש ד' הגמ' כאן דמה"ט אם יש לו צורך אחר בכלי חייב.

אמנם יעוין בקו"ש ביצה דף ל"ז שכי' לחקור בגדר דין זה, אם זה דין טפילות ממש לכהת"כ או דטעמו משום מלאכה שאינה צריכה כלל דפטור בשבת (אפי' לר"י כמש"כ ברש"י לעי' דף ל"א ע"ב בטעמא דר"י "הואיל וצריכה לדבר אחר מלאכת מחשבת הוא"). ומביא שם ראי' שזה דין כללי ממש"כ בגמ' בעירובין דף צ"ז דחבית טפלה למים שבתוכו לענין תחומין, והרי תחומין אינו ענין למלאכה וא"צ מלאכת מחשבת.

ועוד מביאים ראי' שזה דין טפילות הכלי למה שיש בתוכה, ממש"כ בגמ' לעי' דף ס"ב ע"ב דכלי שיש בו ריח בושם מבלי הבושם עצמו חייבים על הכלי, דכיון שאין הבושם בתוכו כ"א הריח שא"י"ב ממש ל"א דין זה דכלי

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

טפלה לו. ואילו היה פטור זה מצד שעיקר כוונתו אינו לכלי יפטר גם כשאיי"ב ממש. והדרא קו' לדוכתא מה מהני שיש צורך אחר בהוצאת הכלי, סוכ"ס הר"ה טפל למה שיש בו.

[ואולי י"ל שזה דין טפלות במעשה ההוצאה, דל"ח כמוציא הכלי כ"א מה שיש בו, וכשיש לו צורך אחר בהוצאתו ל"א כן. ובזה א"ש ד' הגמ' לעי' שם שהרי בדבר שאיי"ב ממש אי"כ הוצאה כלל, ול"ש בזה ענין טפלות במעשה ההוצאה.]

את החי במטה פטור אף על המטה - עי' חת"ס שהק' ע"ד רב ניסים גאון כאן בשם הירושלמי שכי' דדין מוציא אוכלים פחות מכשיעור בכלי דפטור אף על הכלי הוא דוקא באופן שהואוכל צריך לכלי כגון תותים אבל אם אי"צ לכלים חייב אף על הכלי, והרי מש"כ במתני' דין טפלות בחי במטה מדובר ביכול לילך בעצמו, כדמבואר בגמ' דכפות או חולה ל"א בזה חי נושא את עצמו, וא"כ אין החי צריך למטה. וכי' שם דעכצ"ל דירושלמי חולק על דין גמ' דידן דל"א חי נושא את עצמו בכפות או חולה.

[ועי' רמב"ם פ"י"ח הכ"ח שפסק דינא דמתני', ובראב"ד הובא ד' הירושלמי לחלק בזה, ובמ"מ שם כי' דס"ל להרמב"ם דבבלי חולק. ועי' במרכבת המשנה שם שכי' לחלק בזה בין אוכלים לאדם וצלי"ע.]

דף צ"ד ע"א

מתני' רבי נתן היא - "דתניא המוציא בהמה חיה ועוף לרה"ר וכו' רבי נתן או' וכו' פטור שהחי נושא את עצמו". עי' רש"ש שהק' דהו"ל להק' ממתני' סו"פ אר"ע דהנושא חגב חי, ומת' די"ל דמיירי בכפות.

תוד"ה שהחי נושא - "תימה לר"י למה פטור דאי משום שהחי מיקל עצמו וכו' ואי משום דשנים שעשאו פטורין הא הוי ז"י וזא"י וכו' ואור"י דמשכך גמרינן שלא היו נושאים דבר חי שהתחשים והאילים היו הולכים ברגליהם". ועי' תוהרא"ש שהק' בזה דא"צ שכל דבר יהי במשכן ואין למעט מטעם זה אא"כ יש בזה סיבה לפטור (ועי' פנ"י שתי' בזה עפ"ד התוס' רפ"ק ור"פ הזורק דהוצאה מלאכה גרוע ולכן בעינן שיהא במשכן ע"ש). ועוד כי' דלשון חי נושא את עצמו משמע שנפטר מחמת צירוף כח הנישא.

וכי' שם לפרש בזה באו"א דלעולם טעמא משום שנים שעשוה, אלא דכאן ל"ש טעמא דז"י וזא"י כיון שא"י לנישא אדם אם לא מרצונו וסיוע שלו, ולכן בע"כ הו"ל מסייע שיש בו ממש. וכע"ז כי' בשפ"א. אמנם יל"ע בזה דא"כ הו"ל זא"י וזא"י דחייבים חוץ מלדעת ר"ש, ובעצם כך יש להק' בד' התוס' עצמם שכי' דהו"ל שנים שעשוה. אמנם יעוין בגר"ח בסטנסיל שכי' דאין הכוונה כאן משום שנים שעשוה ממש, שהרי כאן אין הנישא נושא את עצמו, אלא הכוונה בזה שנשיאה זו היא בעצם רק מקצת מלאכה וצלי"ע.

בד"ה אבל אדם - "תימה דבריש נוטל (לקמן דף קמא:) משמע דפליגי נמי באדם דקאמר גבי תינוק רבא כר"נ ס"ל ואו' רשב"א דקטן כבהמה דמי וכו' אך ק"ל דבפ"ק מפנין (שם דף קכח:) תניא מדדין בהמה חיה ועוף בחצר אבל לא ברה"ר והאשה מדדה את בנה ברה"ר ופי' התם בקו' וכו' אבל בנה א"נ מגבה ל"י הא באדם מודו רבנן דחי נושא את עצמו (ושמא ההוא דברק נוטל איירי בתינוק בן יומ"ל). והנה סיום דבריהם הני"ל מהגהת המהרש"ל, ומשמע מזה דדוקא תינוק קטן מאוד ל"א בו חי נושא את עצמו. ובזה שפיר מתורצים ד' רש"י אהדדי.

וכ"כ הראשונים להלן שם בפי' נוטל לחלק בזה עפ"י מתני' להלן שם פי' מפנין הני"ל שהתירו מדידה רק בקטן שעוקר א' ומניח א' דכה"ג אפי' אם יגביהו אין חיוב חטאת משום חי נושא את עצמו ע"ש (ועי' בעה"מ שם שכי' דלא כזה וכי' שם טעם אחר בהיתר מדידה בקטן מאוד דהתירו משום צער ע"ש). וכי' שם לתרץ בזה קו' התוס' להלן ר"פ ר"א דמילה שהק' דחי נושא את עצמו בתינוק. [ועי' בפוסקים סי' ש"ח סעי' מ"א, ובתוספת שבת שם. ועי' ברעק"א להלן שם ריש מפנין שדן בזה.]

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

בד"ה ר"ש פוטר - "נראה לר"י דמלאכה שאצל"ג קרי כשעושה מלאכה וא"צ לאותו צורך כעין שהיו צריכין לה במשכן אלא לענין אחר כי הצורך שהיתה מלאכה נעשית בשבילו במשכן הוא גוף המלאכה ושורשו". והנה בטעמא דמלאכה שאצל"ג, כי רש"י במתניי "הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר' שמעון". ובתוס' לעי' דף ע"ה ע"א הביא שכי"כ בגמ' חגיגה דף י' ע"ב, והק' שם דא"כ לר"ש דמחייב מקלקל בחבורה ולא בעי מלאכת מחשבת הול"ל דגם מלאכה שאצל"ג חייב בזה ע"ש. ולהלן דף ק"ו כי בפשיטות דר"ש לא מחייב מלאכה שאצל"ג בחבורה אע"פ שמחייב מקלקל.

ועי' מש"כ בזה בב"י בד' התוס' בכתובות דף ה' ע"ב דפטור מלאכה שאצל"ג הוא משום דבעינן דומיא דמשכן כדבריהם כאן, ולא מטעמא דמלאכת מחשבת כמש"כ רש"י כאן, ומה"ט ר"ש פוטר בזה במקלקל. וכי"כ להדיא בתוס' יומא דף ל"ד ע"ב. ואכן דעת הרמב"ן להלן שם דר"ש מחייב בחבורה גם מלאכה שאצל"ג, והוא כי שם ע"ד רש"י כאן שאין לו צורך במלאכה עצמה שעושה, ולא כד' התוס' משום דבעינן דומיא דמשכן. וצ"ע בכ"ז בד' הראשונים להלן שם דף ק"ו.

[ונראה בזה דלעולם גם התוס' כאן ס"ל דפטור מלאכה שאצל"ג הוא משום מלאכת מחשבת (כמש"כ לעי' ולהלן במכילתין), ומש"כ כאן דבעינן דומיא דמשכן היינו רק בגדר הדבר, ד'גופה' דמלאכה הוא הצורך שהיה להם במשכן, ולכן צריכים שיהא צורך לדבר זה, דבלא"ה א"כ 'מחשבת מלאכה' וצ"ע.]

בא"ד - "וזב בכיס שלא יטנפו כליו הוי אצל"ג שא"צ לכיס עצמו ואפי' למנות ראיותיו או נקיים דצריך הכיס מ"מ א"צ להוצאה זו דה"נ סגי לי' אי יתיב בחד דוכתא". עי' אבי"נ סי' רמ"ה שהק' בזה דמ"ש כיס של זיבה דחשיב בגמ' (לעי' דף י"א ע"ב) אצל"ג מה"ט, ממוציא מאכל בפיו דחייב אע"פ שהיה יכול לאכלו גם בפנים. וע"ש שמת' דכיון שצריך עכ"פ לעקרו ממקומו ולהניחה בבית בליעתו חשיב צריך למלאכת הוצאה, ומכאן הוכיח דעיקר מלאכת הוצאה הוא עקירה והנחה ע"ש.

ובסי' רכ"ח מביא ד' התוס' להלן דף ק"ו ע"א שכי' שגם המוציא מרא לקבור בו את המת לא חשיב כצריכה לגופה משום שצריך את הכלי, כיון דסוכ"ס קבורת המת עצמה אינה צריכה לגופה. וכי' שם לדמות ד"ז לההיא דמוציא כיס לקבל בו זיבה שכי' בגמ' לעי' שם דר"ש פוטר בזה. ומביא שם ד' היראים סימן רע"ד, שכי' "ואינו דומה וכו' ולזב יוצא בכיסו לקבל זיבתו דפטר ר"ש בשבת (י"ב ע"א) שהרי קבלת זיבה ישנה בלא הוצאת כיסו שהרי כיסו עליו ובכ"מ ישיבתו מקבל זיבתו הלכך א"צ לגוף הדבר שמוציא שבלא הוצאתו נעשית צריכותיו". ועי' אבי"נ שם שהק' סתירה בזה בד' התוס' שכי' כעין סברת היראים, ואילו להלן כי דמוציא מרא לקבור חייב.

ולכאורה בזה מיושב ג"כ קו' אבי"נ הנ"ל בסי' רמ"ה דמוציא אוכל לאכול בחוץ עדיף מהוצאת כיס שצורכו נעשה כבר בכ"מ שהוא, וכע"ז כי בתור"י הזקן בד' התוס' כאן ע"ש.

בא"ד - "ורש"י דפי' דברצונו לא היתה באה לו ולא היה צריך לה שאינה אלא לסלקה מעליו וכו' ק' מסותר ע"מ לבנות כמו בתחלה וקורע בחמתו למירמי אימתא ואינשי דבית' דהתם צריך למלאכה ורוצה הוא שיהא בעולם ואי"ל דלנ"ל שיצטרך למירמי אימתא א"כ מפס מורסא וכו' דברצונו היה שלא היה מורסא מעולם". עי' מהרש"א ופנ"י וכפות תמרים בסוכה דף ל"ג מש"כ ביישוב ד' רש"י.

עי' מרכבת המשנה ריש ה' שבת שמתרץ שי' רש"י שיש ג' סוגי מלאכות, דמלאכת תיקון כגון בונה ותופר חשיב צריכה לגופה גם באופן שהיה רוצה שלא יצטרך לו, דמ"מ במצב הקיים הוא תיקון וצריך לו, ומלאכות של קלקול כגון סותר וקורע חשיב א"צ לגופה אפי' כשיש צורך, ורק מלאכות כאלו שאינם קלקול ואינם תיקון כה"ג תלוי הדבר שאם אי"ב תועלת חיובית כ"א סילוק הרע חשיב מלאכה שאצל"ג ע"ש. וע"ע מש"כ שם בפשט ד' התוס' כאן ובחגיגה דף י' שכי' ג"כ כע"ז באו"א.

רש"י ד"ה אף במוציא - "ולא תימא לא פטר אלא במניחו לחוץ דא"צ לא לגופו של מוציא ולא לגופה של הוצאה דאפי' הוא צורך המת פטור". יעוין בתוס' להלן דף ק"ה ע"ב שכ' דחשיב קריעה על מת צריכה לגופה משום שזה צורך מצוה, ועי' רשב"א שם ודף ק"ו ע"א שחולק ע"ז, ועכ"פ תקי' על התוס' לשי' ממוציא את המת לקוברו דפוטרי כאן. וכבר עמד בזה המאירי כאן, וצ"ע בזה להלן שם בזה.

בד"ה לאפוקי' לכרמלית - "שהיה מוטל בבזיון או בדליקה או בחמה ואי משום טלטול מניח עליו ככר או תינוק". עי' ב"י סי' שיי"א שמדייק בד' רש"י כאן כד' הטור שהתיר להוציא מת לכרמלית אפי' עוד לא הסריח ואי"ב צורך החיים כ"א בזיון המת. ומביא שם שהרמב"ם כ' דין זה דוקא באופן שכבר הסריח, ובזה מיישב קו' התוס' לעי' בע"א שהק' דמ"ש לענין טלטול דצריך ככר או תינוק ואילו לענין הוצאה לכרמלית לא הצריכו, ולהנ"ל י"ל דאה"נ רק דשם מיירי דעדיין לא הסריח ואילו כאן מיירי דכבר הסריח, ודלא כד' רש"י. ועי' בתוס' סוכה דף ל"ו ע"ב שהוכיח מכאן דמוקצה חמיר מהוצאה דרבנן.

שם - ובמש"כ רש"י כאן דצריך לשים כאן ככר או תינוק משום טלטול, עי' בראשונים שדנו בזה שהרי עי"ז הוא מוסיף בוצאה לכרמלית, ומאידך עדיף לעבור על איסור א' ולא על שנים, ועי' בפוסקים שם.

ועוד הק' ראשונים כאן דה"ה דהו"ל להתיר להוציא מת לרה"ר אליבא דר"ש דמלאכה שאצ"ל פטור אבל אסור רק מדרבנן. ועי' תוהרא"ש שכ' בשם רבינו שמואל דאה"נ לא התירו כ"א לר"ש ומשום שיש בזה תרי דרבנן כרמלית ומלאכה שאצ"ל. אמנם בש"ר לכ"כ, וז"ל בתר טעמא דהיתר משום כבוד בריות. ומת' הראשונים שלא התירו כ"א בדרבנן דלא שייך בו דאורייתא משא"כ רה"ר במלאכה שאצ"ל. ועי' ריטב"א שכ' דכמו"כ בשעטנז לא התירו כ"א איסור דרבנן כגון דלאו שוע טוי ונוז דל"ש בו דאורייתא.

[ועי' ברמב"ן בס' תורת האדם שכ' טעם בזה משום שג"ז בזיון למת שחללו עליו את השבת, ובכרמלית התירו כיון דכו"ע ידעי שכאן אסור רק מדרבנן. ועי' בכ"ז בפוסקים שם.]

בד"ה מ"ד בכלי - "דא"כ משום גוזז". מבואר בדבריו דמלאכה המדובר כאן הוא מלאכת גוזז, וכ"כ בש"ר. ועי' יראים שם שכ' שזה גם תולדה דקוצר. והנה בגמ' להלן דף ק"ז כ' שמדלדל עובר במעי בהמה חייב משום עוקר דבר מגידולו, ומשמע שיש בזה משום קוצר, וכ' הרמב"ן שם דל"ד נקט כן משום שאין קוצר כ"א מגידולי קרקע, וכמו שאין מחייבים כאן גוזז צפרנים גם משום קוצר. ומביא שם ד' הירושלמי הידועים דלא כזה במש"כ דשולה דגים מן הים יש בזה משום קוצר. וכ"מ בריטב"א כאן.

ועי' במנ"ח במלאכת קוצר ובדב"א סי' כ"ד שדנו בדעת הרמב"ם (שלא מחלק גבי קוצר, וגם גבי דש שכ' דצריך גדי"ק מחייב בחולב משום דש) והיראים שמחייב כה"ג משום קוצר, אם זה משום שחולקים דא"צ גידולי קרקע כה"ג, או דס"ל דגם בע"ח חשיב גידולי קרקע לענין זה, כמו שמצאנו לענין כמה דברים. ומביאים רא"י מד' רש"י בסמוך שדן אם יש חיוב קוצר בחולב, הרי דס"ל דשייך קוצר בבע"ח.

תוד"ה אבל בכלי - "היינו כר"י דמחייב במלאכה שאצ"ל". מבואר דס"ל דגזירות צפורנים חשיב מלאכה שאצ"ל, וא"ש ד"ז עפ"ד שכ' לעי' בע"א דענין מלאכה שאצ"ל תלוי בצורך שהיה במשכן, וגוזז שעשו במשכן היה לתועלת הצמר הגוזז. אמנם ברמב"ן להלן דף ק"ו כ' דכה"ג חשיב מלאכה הצריכה לגופה כיון שזה לצורך הנגוז, ועי' דפליג בזה עם בעה"מ שם שכ' דמילה חשיב אצ"ל כיון דא"צ הערלה.

ועי' הג' הגרא"ז שם שכ' בזה עפ"ד הריב"ש סי' שצ"ד שכ' שבמשכן היה צורך בגזיזה גם לדבר הנגוז כדי ליפות את העור, והק' שם על מהלך זה מד' הרמב"ן בעצמו שכ' שם לדמות ענין זה למילה ובורר. ולכאורה י"ל דהרמב"ן לשי' שלא פ"י כד' התוס' ענין מלאכה שאצ"ל משום המשכן. [ועי' בזה בדב"א שם שכ' לתלות מחלו' הרמב"ן

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

והתוס' בד' הריב"ש הנ"ל, וע"ש שכי' ליישב בזה שיעור שתי שערות, שהרי יש להקי' דהול"ל שהדבר תלוי באורך השערות, אמנם אם התועלת הוא להנגזז לק"מ.

ועי' קה"י סי' מ"ט שכי' מהלך בד' הרמב"ן, דכל אלו הם מלאכות של הפרדה, גזיזה חובל ובורר, ויש בזה שני חלקים ולכן מהני בזה צורך זה או זה. ומביא שם קו' הגא"ז שם מזומר וא"צ לעצים דחשיב מלאכה שאצ"ל אע"פ שזה תועלת העץ שממנו נקטף. וכי' ליישב בזה דמלאכה קוצר שאני שהוא רק בגידולו קרקע משום שענינו עקירת דבר מגידולו, ואי"ז מלאכת הפרדה ע"ש. וע"ע נשמ"א כלל כ"א שכי' לבאר ד' התוס' שם גבי זומר, דדוקא לגבי עצים אמרו דאם א"צ לעצים אינו בכלל קוצר ע"ש.

רש"י ד"ה משום כותבת - "שמוליקה מכחול סביב העין כאדם המוליך קולמוס סביב האות". מבואר שקשה לו מה הו"א דגמ' בזה, והרי אי"כ שום אות או ציור שידמה יותר לכותב מאשר לצובע, וכמו שהקי' בגמ' מיד "וכי דרך כתיבה בכך", ולכן כי' רש"י דומה לכתיבה כיון מוליך מכחול סביב לעין ואינו את העין עצמו וכדו' שיחשב כצובע. ועי' קה"י סי' מ' שכי' ב' הבדלים בין כתיבה לצביעה, א' - שהתיקון בצביעה הוא במראה ואילו בכתיבה התועלת בתוכן הדברים שכתוב שם. וב' - צביעה הוא תיקון למקום הצביעה, ואילו בכתיבה העיקר מה שכתוב, והמקום הוא רק הכ"ת למה שכתוב שם. ועפ"ז כי' סברות דכוחלת חייב משום כותב כיון שאינה לתועלת המקום שצובע כ"א לרשום סביב לעין וצל"ע.

ועד"ז כי' לבאר גם בד' הירושלמי הו"ד גם בביה"ל סי' ש"מ ד"ה ובמשקין, גבי הרושם צורה כדי שיבוא אחר ויצבע עליו, וכי' שם שהראשון חייב משום כותב והשני חייב משום צובע. ומבארים שם בזה ע"ד הנ"ל שהרי מעשה הראשון כה"ג אינו למראה הסופית של מקום שעליו צבע, כ"א להורות לשני איך לצבוע את מקומו ולכן נחשב ככותב ולא כצובע.

וע"ש מש"כ ליישב בזה בד' הרמב"ם בסוגיין שפסק לחייב משום כותב, וכמו"כ כי' דצייר הצר צורות בכותל חייב משום כותב, ואלו שעושה צורות על כלי כי' לחייב משום מכה בפטיש. ועי' שלט"ג שתמה עליו מסוגיין, ועי' בעי"מ שם ובנשמ"א סי' כ"ד שכי' שהרמב"ם ל"ג בגמ' שחזרו בהם בזה לחייב משום צובע.

דף צ"ה ע"א

גודלת ופוקסת משום בונה וכי דרך בנין בכך - פשטות הכוונה בזה להקי' דאין בנין באדם, ולכאורה ה"ט דרבנן דפליגי אר"א במתני' וכי' שזה רק משום שבות. אמנם יעוין ברש"י בכתובות דף ו' ע"ב גבי מפיס מורסא שכי' שיש בנין באדם מקרא דויבן את הצלע הובא בגמ' כאן כסמך לד' ר"א. ועכצ"ל דפליגי דאין בזה דרך בנין כלל (עכ"פ מדאורייתא), ולא משום דס"ל דאין בנין באדם כלל. [ועי' מנ"ח מלא' מב"פ ובאב"נ תשו' רט"ו וחת"ס תשו' ע"א בדעת הרמב"ם בזה דכל כה"ג חייב משום מכב"פ ולא בונה ע"ש].

והנה בתוס' במתני' כי' דאין לחייב גודלת משום אורג כיון שאינו אלא לשעה והו"ל אין סופו להתקיים. ועי' דבר"י בהשמטות לסי' ד' שהקי' דא"כ איך מחייבים בזה משום בונה, והוכיח מזה דאדרבה יש חיוב בונה אפי' בבנין לשעה. ומקור הדבר בירושלמי שכי' למדו כך מהמשכן עצמו שהיתה רק לשעה.

רשב"א או' משום ר"א אשה לא תעביר סרק על פני' מפני שצובעת - עי' נשמ"א שם דן אם זה דוקא ר"א לשי' שכי' דגם כוחלת חייב ולא כרבנן דחולקים שם, או להיפך דכאן משמע דדוקא העברת סרק חייב ולא כוחלת. ומביא שהרמב"ם הביא דין זה ביחד עם שאר דינים דרבנן, ומשמע שזה דוקא ר"א לשי'. וכי' שם שנחלקו בהעברת סרק ובכוחלת בגלל שאינה מתקיימת כ"כ, וכאן מיירי לענין מלאכת צובע ובכוחלת ס"ל להרמב"ם דמיירי לענין מלאכת כותב כנ"ל, ובשניהם ס"ל דצריך דבר המתקיים.

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

וע"ש מש"כ בשי' הסמ"ג שכי' לעי' כהרמב"ם וכאן כי' דחייב מדאורייתא ולא פליגי בזה. וכי' לחלק בזה עפ"י הנ"ל דס"ל להסמ"ג דדוקא כותב צריך ע"ג דבר מתקיים ולא צובע. וע"ע בזה בקה"י שם שכי' מהלך ע"ד הנ"ל בהבדל בין העברת סרק דחשיב צובע יותר מאשר כוחלת. וע"ע במנ"ח מלאכת צובע.

רש"י ד"ה מפרק - "שפורק אוכל ממקום שנתכסה בו והוי תולדת דש, וא"ד תולדה דקוצר ולא היא דלא מחובר הוא אלא פקיד ועקיר וקאי בעטיני הדין כתבואה בקשי' ולשון מפרק נמי ל"ש למימר אלא לשון תולש".
ברש"ש מביא שבירושלמי כ"כ דחייב משום קוצר, ואולי ט"ס הוא. וע"ע דב"א שם סק"י"ג.

תוד"ה החולב - "כדפי' בקוני' ואתיא ברייתא כר"י דאמר יש דישה שלא בגידולי קרקע כדפרי' לעי' בפי' כלל גדול (לעי' דף עג:)." וכ"כ ש"ר דכאן איירי לשי' ר"י, וברמב"ן כי' דמה"ט פליגי רבנן בסיפא גם ע"ז (ועי' רש"י פסחים ס"ה ע"א שכי' דלא פליגי רבנן בזה אדר"א כ"א במכבד ורודה חלות דבש דמבואר בגמ', וכ"כ בר"ח, וכ"מ ברמב"ם פ"ח ה"ז דפסק לחייב בחולב). אמנם בתוס' לעי' שם כי' דק"ל כר"י שיש דישה שלא מגד"ק, וראיתם מכח ד' הגמ' הידועים בכתובות דף ס' ע"א שכי' גונח יונק חלב ואפי' בשבת, ופי' שם הטעם בזה דהתירו במקום צער ע"י שינוי, ואילו איסורו מתחילה רק מדרבנן משום שאינו גדי"ק למ"ל דרך שינוי. ועי' ריטב"א שדחה רא"י זו שלא התירו בחולה כל איסורי דרבנן ע"ש, וע"ע רשב"א.

[וע"ע מנ"ח מלא' דש שכי' בדעת הרמב"ם שם והר"ח כאן דבהמה חשיב גדי"ק לענין זה. ועי' בתוס' לעי' שם שכי' להוכיח דלא כזה, וע"ש בחת"ס שמחלק בזה.]

שם - וע"ע תוס' לעי' שם בשם ר"ת שכי' דא"א לוי' דחולב חייב משום דש כיון שאין דישה אלא מגד"ק, אלא חיובו משום ממחק שממחק את הדד ומחליקו. ועי' חת"ס שם שהק' בזה דא"כ הו"ל מלאכה שאצ"ל. ועוד מק' בזה דא"כ מדוע שיעורו בכגורגרות אם אין תכלית המלאכה משום החלב היוצא.

ועי' בתוס' לעי' שם שהק' ע"ז מדי' הגמ' הידועים בסוף מכילתין שהתירו לחלוב לתוך קערה, וזה א"ש רק אם החיוב הוא משום דש ומשום דכה"ג מעיקרא אוכל והשתא אוכל, אבל לדי' ר"ת הנ"ל אין לחלק. וע"ע רש"ש שכי' דכמו"כ יש להק' כן לשי' הנ"ל (הובא ברש"י) המחייבת משום קוצר. ועי' אג"ט מלא' דש סקכ"ד שכי' ליישב בזה עפ"ד הראשונים שפי' ד' הגמ' שם ביו"ט ומשום היתר אוכ"כ ומה"ט התירו רק לתוך קדירה ע"ש.

בד"ה המכבד והמרבץ - "תימה דע"כ מיירי דל"ה פס"ר שישוה הגומות וכו' וי"ל דבהא פליגי דר"א סבר דהוי פס"ר ורבנן סברי דל"ה". עי' אג"ט מלא' חורש סק"כ שהביא רא"י מדי' התוס' כאן דפס"ר שאינו ידוע לאדם חשיב פס"ר, שהרי כאן אין ידוע בבירור אם זה פס"ר דאפי' התנאים עצמם פליגי בזה, ונחשב פס"ר לדי' ר"א. ומק' שם מכאן ע"ד ה"ט שכי' דספק פס"ר מותר. וע"ע בזה בשער"י ש"ג פכ"ה.

ועי' תוס' בפסחים דף ס"ה כי' דכו"ע ל"ח פס"ר כה"ג (ואולי מטעמא דספק פס"ר), ובהא פליגי דר"א מחייב משום דחשיב לוי' מתכוין כה"ג ורבנן חשיב לוי' אין מתכוין, ומה שאסרו מדרבנן היינו משום דדבר שא"מ אסור מדרבנן כדי' התוס' כאן בדעת ר"י. ולהלכה קי"ל כר"ש דמותר לכתחילה כמש"כ תוס'.

ובסו"ד מציינים לדבריהם בסנהדרין דף פ"ה ע"א שכי' דלעולם אי משום חשש אשווי גומות לכו"ע אינו חייב, ור"א דמחייב כאן היינו משום שעצם הכיבוד וריבוי' הוא תיקון וחייב משום בונה או מכב"פ (כמו שמחמיר ר"א בסוגיין בשאר אופני בנין). ורבנן פוטרים משום דאינו מתכוין אבל אסור מדרבנן כנ"ל. והביאו רא"י לזה דא"כ לא הו"ל דחייב בודאות שהרי אין מתברר בכל כיבוד שעשה אשווי גומות אלא זה חשש בעלמא. ולדי' התוס' הנ"ל דהו"ל פס"ר לק"מ דשפיר י"ל שיש ודאי חיוב חטאת.

ולפי"ז מש"כ דלהלכה מותר לכתחילה לכבד ולרבץ ולא חיישינן לאשווי גומות י"ל משום דלא מכוין. ועי' מלחמות בסוף מכילתין שכי' דאפי' מתכוין לכך לא חשיב בנין כלל כיון שאינו מתקיים.

הערות ומראה מקומות פרק המצניע

בד"ה והרודה - "ומיהו תימה לר"י כיון דמותר לגבן ביו"ט מן התורה וכו' א"כ נפל ביתו ביו"ט יהא מותר לבנותו ביו"ט דמתוך שהותר בנין לצורך דמגבן הוי משום בונה כדאמר בסמוך הותר נמי שלא לצורך ובלבד שיהא צורך היום לאכול בתוכו שלא יכנו שרב ושמש". עי פנ"י שכי ליישב בזה דמגבן לאכול ביומו אי"ב משום בונה כלל, ומש"כ דחייב בזה היינו רק עושה לזמן אחר, ולעולם לא הותר בונה באוכ"נ.

שם - ואגב אורחן, בענין מלאכת בנין במגבן, עי ראשונים להלן ר"פ הבונה שהק' דמבואר שם דאין בנין בכלים ומ"ש אוכלים דהוי בנין. ומת' דיש בנין בכלים ג"כ כה"ג דידן שעושה הכל ע"ש. ובריתב"א שם כ' דמ"מ למסקנא כאן אין בנין באוכלים, ולכאורה כוונתו דרבנן פליגי אדר"א ופטרי בזה. ועי ח"י הר"ן שכי הטעם דפטור משום דאין דרך בנין בכך. [ולמעלה הו"ד רש"י בפסחים שכי דרבנן לא פליגי כ"א במכבד ורודה חלות דבש דמבואר בגמ'. וכ"מ ברמב"ם גם בזה בפ"י הי"ג. וע"ע במ"ב סי' שכי"ב סק"י"ב].

אף חלות דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת - עי ב"ב דף ס"ה ע"ב שכי הגמ' ללמוד מד' ר"א דמחובר לקרקע כקרקע, ודחו שם וכ' טעמא דר"א מדרשא כמש"כ בגמ' כאן. וכי התוס' שם דלמסקנא א"צ שיהי' הכוורת מחובר לקרקע כלל, אלא עצם שבירת החיבור של הדבש מהכוורת חשיב קוצר. וע"ע דב"א שם סק"י"ג שהביא ד' הירושלמי שכי לחייב גם בחולב משום קוצר (כמש"כ רש"י כאן בשם אחרים), ומבאר שם דיסוד מלאכת קוצר לד' הירושלמי הוא ניתוק החיבור. ומק' מד' הירושלמי הידועים דשולה דגים מן הים חשיב קוצר, ושם אינו ענין לחיבור, ודן אם יש לומר גדר של עקירה ממקום גידולו. [וע"ע מש"כ לפ"ז בתפרי"י בשביעית פ"י מ"ז בד' הרע"ב שם שכי דצריך שיהא מחובר לקרקע].